

CONSILIUL NAȚIONAL AL ORGANIZAȚIILOR DE
PENSIONARI ȘI AL PERSOANELOR VÂRSTNICE

Trecerea de la viața profesională la pensionare

Șerban-Mihai Mitrea

Noiembrie, 2023

Cuprins

INTRODUCERE.....	2
CAPITOLUL 1: Viața profesională	4
CAPITOLUL 2: Pensionarea	7
2.1. Pensile	11
CAPITOLUL 3: Integrarea pensionarilor pe piața muncii și în plan social	17
3.1: Îmbătrânirea activă.....	18
CAPITOLUL 4: Concluzii și propuneri.....	21

INTRODUCERE

„Cu cât pierderea rolului social este mai mare, cu atât satisfacția cu viața este mai mică”¹. În viața oricărui individ apare inevitabil o etapă în care este obligat să abandoneze viața profesională și să adere la o viață mai liniștită. Această schimbare pe care sistemul social o impune, ce poate apărea drept un moment de criză, poartă denumirea de pensionare. Studiul de față va încerca să prezinte și să analizeze perioada pre-pensionare (55-64 de ani) și tipul de organizare socială determinat de pensionare și consecințele acesteia.

Vârsta biologică a unui individ nu coincide întotdeauna cu vârsta sa socială, astfel încât obligațiile vis-a-vis de societate (cum ar fi aceea de a presta servicii profesionale) pot fi impuse contrar calității sănătății individului, dar și prematur, atunci când acesta este nevoit să renunțe brusc la profesie, în momentul în care este încă apt de muncă. Este necesară o delimitare între aceste vârste, întrucât indivizii nu funcționează după un șablon, ci există anumite nuanțe ce fac diferența între modurile în care aceștia preferă să-și organizeze timpul și activitățile. După o viață profesională activă, odată cu intrarea în etapa pensionării, cele mai multe persoane vârstnice ajung să experimenteze o viață care contrastează cu cea anterioară (caracterizată prin inactivitate sau o activitate redusă). Astfel, depresia reprezintă o consecință a renunțării la o activitate ce a constituit vreme îndelungată o sursă majoră de motivație în viața individului. În condițiile în care vârstnicul proaspăt pensionat nu dispune de alte pârghii sociale (spre exemplu, familia, grupul de prieteni și cunoscuți, alte activități sociale cu care acesta se poate identifica și care îi pot asigura bunăstarea psihică sau chiar fizică), viața de după pensionare poate fi dificilă. Structurile socio-economice,

Lemon B.W., Bengston V., Peterson J.A. An Exploration of the Activity Theory of Ageing: Activity Types and Life Satisfaction among In-Movers to a Retirement Community, *Journal of Gerontology*, 1972, p 511

dinamicele, precum și schimbările demografice pot influența traseul persoanelor vârstnice după pensionare, acestea fiind mai mult sau mai puțin integrate social.

Pentru înțelegerea fenomenului pensionării și a consecințelor psihologice și sociale implicate, studiul prezent se va axa pe dimensiunea economică (veniturile anterioare pensionării, și pensii) și cea socială (activitățile cotidiene desfășurate, continuarea activității profesionale după pensionare și îmbătrânirea activă).

CAPITOLUL 1: Viața profesională

Potrivit diviziunii sociale a muncii definite și analizate de sociologul Emil Durkheim, participarea indivizilor la viața socială are loc, în societatea urbană modernă, potrivit solidarității organice. Acest lucru semnifică prestarea de servicii cu scopul remunerării, conform unui contract social stabilit în prealabil între cele două părți.

Prin urmare, pentru a fi integrați în viața socială, economică și culturală, indivizii sunt obligați să presteze servicii, acest lucru realizându-se prin intermediul profesiei. Un aspect important este faptul că modul în care viața profesională a fost gestionată influențează și anii de după pensionare, astfel încât activitățile realizate, veniturile sau relațiile sociale acumulate în timpul vieții vor constitui un pilon pe care se va construi pensionarea.

Schimbările demografice, însă, obligă societatea, organele și instituțiile responsabile de funcționarea și organizarea pensionării să ia măsuri și să facă schimbări importante. Potrivit Eurostat, speranța de viață a crescut de la 77,7 la 80,6 ani în U.E. între anul 2002 și 2013, iar proporția celor de 65 de ani și peste din totalul populației U.E. se preconizează că se va dubla între 1990 și 2080². Această creștere masivă a populației vârstnice determină o restructurare a politicilor publice cu privire la gestionarea plăților și veniturilor și, implicit, a perioadei pensionării. Spre exemplu, se poate ajunge la schimbarea structurilor de vârstă în întreprinderi, sporirea ieșirilor de pe piața de muncă, cu un potențial de pierdere a cunoștințelor organizaționale și a experienței și sporirea lipsurilor în anumite industrii când angajații întâmpină dificultăți în înlocuirea angajaților mai în vârstă cu expertiză particulară care părăsesc piața muncii.³

² Towards age-friendly work in Europe: a life-course perspective on work and ageing from EU Agencies – Report, Eurostat. 2015 a,b,c, p. 49.

³ Ibidem, p 49

În urma îmbătrânirii populației, începând cu anul 2000 și până în anul 2015, grupa de vârstă 55-64 a suferit o creștere a numărului de lucrători pe piața muncii, în timp ce grupa celor tineri a scăzut semnificativ.⁴

Majoritatea lucrătorilor în vârstă își împart timpul între muncă și îndatoririle familiale, în timp ce starea de sănătate și considerațiile financiare joacă un rol mai însemnat în apropierea momentului pensionării.⁵ Tocmai din acest motiv, în Marea Britanie, majoritatea programelor pentru lucrătorii aflați aproape de pragul pensionării oferă avantajele flexibilității. Eurofound (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions) a monitorizat condițiile de muncă începând cu anul 1991, aplicând interviuri axate pe următoarele dimensiuni: design-ul jobului, condițiile de angajare, timpul de lucru, expunerea la factori de risc, organizarea muncii, utilizarea abilităților și autonomia, echilibrul dintre muncă și viața personală, participarea și reprezentarea angajaților, mediul social de la muncă, sănătatea și starea de bine⁶. Toate acestea constituie variabile importante în ceea ce privește anii de tranziție de la viața activă către pensionare, dar care vizează și perioada următoare, aceea trăită în calitate de pensionar.

Fig. nr.1. Indicatori ai unui mediu de muncă flexibil

- Politici și proceduri clare în ceea ce privește programul flexibil de muncă;
- Suport din partea managementului/administrației vârstnice (senior management);
- Conversații deschise între manageri și angajați la nivel individual și de echipă;
- Un simț al responsabilității comune pentru rezolvarea problemelor;
- Gamă de aranjamente formale și informale.

⁴ Ibidem, p 49

⁵ Ageing Europe: Looking at the lives of older people in the EU 2019, p 76

⁶ Towards age-friendly work in Europe: a life-course perspective on work and ageing from EU Agencies – Report, p 15

Fig. nr. 2 Indicatori ai unui mediu de muncă nefavorabil

- Inconsistență la nivelul organizației
- Sentimentul că oamenii sunt adesea tratați nedrept
- Tendința de a ține sub tăcere aranjamentele flexibile
- Angajații au sentimentul că vor fi refuzați, iar managerii susținând că acest lucru nu este posibil în echipa lor
- Un număr limitat de aranjamente, multe dintre acestea fiind învechite ⁷

Propunerile enunțate în cadrul programelor destinate lucrătorilor din grupa de vârstă precedentă pensionării (55-64 de ani) reprezintă un ajutor atât în cadrul profesional individual, cât și unul în ceea ce privește asumarea noului status-rol: acela de pensionar. Tranziția către o etapă ce implică noi așteptări și obligații, și implicit renunțarea la cele anterioare, cu care persoana vârstnică a fost vreme îndelungată obișnuită, devine necesară cu atât mai mult cu cât ritmul alert al societății moderne și noile schimbări demografice îngreunează adaptarea acesteia.

Privind tranziția de la muncă la pensionare, mai multe țări au înțeles faptul că atenția ar trebui să cadă pe o pregătire către această perioadă și anume informarea cu privire la oportunitățile ce combină munca și pensia (uneori, flexibilitatea), începerea unei afaceri sau implicarea în diferite activități de voluntariat, cu atât mai mult cu cât generația *baby-boomer* se apropie de această nouă etapă.⁸

⁷ Flexible Working for over 50s, A toolkit for employers, Developed by Timewise, Septembrie 2020, p 8

⁸ Age Barometer 2021, On life-long learning, education, volunteering, intergenerational exchange, consultation and participation of older persons in Europe, p 9

CAPITOLUL 2: Pensionarea

Pensionarea, ca instituție socială, implică mai multe structuri sociale care reglementează retragerea lucrătorilor vârstnici și creează asigurarea celor ce au părăsit piața muncii⁹. Acest fapt se realizează, în momentul în care persoana a împlinit vârsta legală de pensionare (65 de ani în cazul bărbaților, 63 de ani în cazul femeilor – conform Legii pensiilor nr. 263/2010)¹⁰. Cu toate acestea, pensionarea poate avea loc și anticipat în funcție de locul de muncă sau starea de sănătate. Ca proces însă, pensionarea implică o serie de opțiuni și decizii cu privire la gestionarea timpului și a vieții sociale¹¹. Experiența pensionării și, implicit, a îmbătrânirii diferă din această cauză de la o societate la alta, respectiv de la o cultură la alta.

Ceea ce este normal sau anormal, dezirabil sau indezirabil o dictează normele sau valorile actuale ale unei societăți. La bătrânețe, indivizii vor ajunge să se conformeze acestor norme, astfel încât vor exista anumite tipare comportamentale regăsite la nivelul populației vârstnice. Modalitățile de petrecere a timpului liber odată cu pensionarea nu vor fi cazuri izolate, ci vor reflecta o tendință îmbrățișată de majoritatea membrilor unei comunități sau societăți. Activitățile desfășurate de persoanele vârstnice pensionate pot varia, prin urmare, de la o societate la alta în funcție de o serie de variabile precum economia (stimulentele financiare oferite pe piața muncii, valorile pensiilor sau veniturile acumulate până la pensionare), starea de sănătate (modul în care funcționează sistemul de sănătate și capacitatea de satisfacere

⁹ Maximiliane E. Szinovacz apud Gary A. Adams & Terry A. Beehr 2003, Retirement:Reasons, Processes and Results, Springer Publishing Company, p 6

¹⁰ Conform Art. 53 din Legea nr. 263 din 2010

¹¹ Maximiliane E. Szinovacz apud Gary A. Adams & Terry A. Beehr 2003, Retirement:Reasons, Processes and Results, Springer Publishing Company, p 6

a nevoilor vârstnicilor), continuarea activității profesionale după pensionare, structura socială a familiei sau variabilele socio-demografice.

Pierderea rolului social este definită drept o alterare în setul de comportamente așteptat de la un individ din pricina pierderii unei poziții sociale (status). Ipoteza conform căreia satisfacția cu viața este mai mică în urma pierderii rolului social este foarte importantă în studiile gerontologice. În același timp, există o corelație puternic semnificativă între satisfacția cu viața la pensionare și activitatea realizată de persoanele vârstnice, activitate ce consolidează rolul social. Tipurile de activități menite să asigure o îmbătrânire sănătoasă sunt¹²:

- **Activitatea informală** (interacțiunile sociale cu rude, prieteni și vecini)
- **Activitatea formală** (participarea socială la organizații formale voluntare)
- **Activitatea solitară** (privitul la televizor, cititul, hobby-uri în natură etc.)

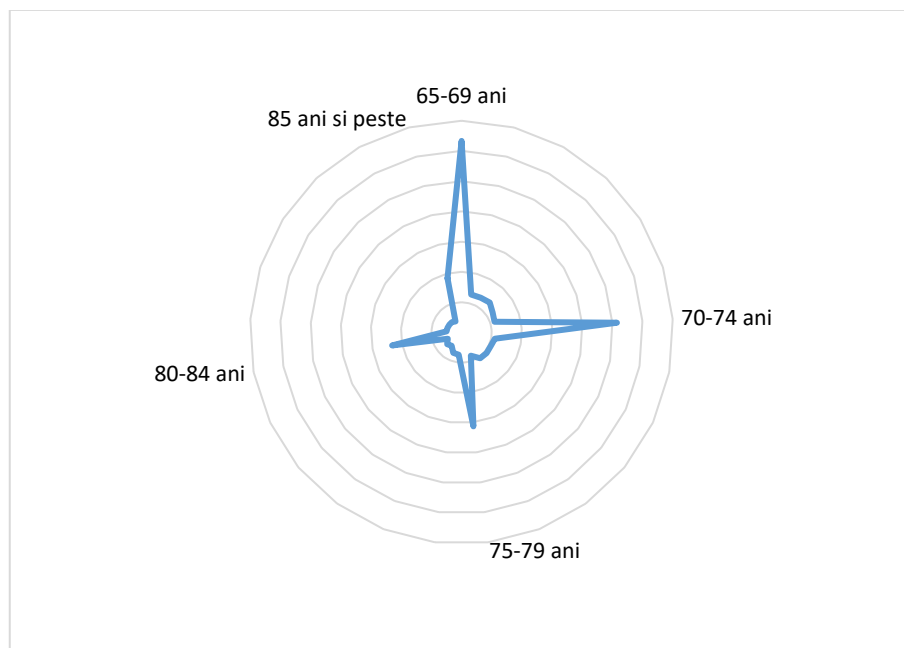
Populația vârstnică este într-o continuă creștere, astfel încât tendințele îmbrățișate de majoritate suferă schimbări. Societatea este nevoită să se adapteze la schimbările demografice prin crearea unor noi condiții socio-economice și a unor instituții specializate care să se ocupe de organizarea socială, cu atât mai mult cu cât populația activă ce ocupă piața actuală a muncii îmbătrânește.

Conform Fig. nr. 3, grupa de vârstă 65-69 de ani este cea mai numeroasă (1.266.483), în timp ce pensionarii de 80-84 (467.439) și cei de peste 85 de ani (370.805) constituie minoritatea. Acest fapt este datorat în cea mai mare măsură declinului demografic. Cu toate acestea, opțiunile cu privire la desfășurarea vieții după pensionare joacă un rol important, modificând categoriile socio-demografice. Atât cultura (sistemul de valori prezent în spațiul autohton), cât și politicile publice legate de sfera muncii, respectiv îmbătrânirea activă, influențează datele socio-demografice. Astfel, populația *vârstnică-tânără* (65-69) ar trebui să reprezinte grupa-țintă a acestor politici, implementând în rândul acestora o serie de practici ce se pot menține tot restul

¹² Lemon B.W., Bengston V., Peterson J.A. 1972, An Exploration of the Activity Theory of Ageing: Activity Types and Life Satisfaction among In-Movers to a Retirement Community, Journal of Gerontology, p 513.

vieții. În momentul pensionării, individul nu își poate schimba brusc sistemul de valori și modul în care s-a obișnuit o viață întreagă să obțină diferitele stimulente (financiare, sociale etc). În clipa în care persoana vârstnică renunță la recompensele oferite de profesie sau activitățile de muncă în general, fie că este vorba de recompense financiare sau starea de bine, aceasta devine predispusă depresiei și, implicit, bolii.

Fig. nr. 3. Grafic radar cu populația vârstnică rezidentă la 1 ianuarie 2023

Sursa: Prelucrare CNOPPV după datele Tempo INS, Populația rezidentă la 1 ianuarie 2023 pe grupe de vârstă, sexe și medii de rezidență, macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe

În statele membre U.E., perioada de activitate se încheie, conform Codului muncii, cu pensionarea obligatorie¹³. (există anumite aspecte legale ce permit continuarea activității).

Modul în care viața pensionarilor este gestionată la nivel macro-social de către guvern exprimă premisa conform căreia nivelul pensiei medii constituie strictul

¹³ Ghosheh, Naj . Age discrimination and older workers: Theory and legislation in comparative context, The right to work in old age How the EU Employment Framework Directive still leaves older persons behind, AGE platform Europe, Martie 2021, p. 10.

necesar pentru asigurarea subzistenței și a nevoilor specifice acestei categorii a populației.

Potrivit Simpozionului Canadian de Geriatrie, persoanele vârstnice pot fi grupate în 3 mari categorii¹⁴:

1. **Grupa bătrân-tânăr** (65-74 ani) – funcția este păstrată și, mai ales, capacitatea ideatică și culturală;
2. **Grupa bătrân-matur** (75-84 ani) există o instabilitate fiziologică, dar și una a funcționalității, se poate adăuga o patologie la cei sănătoși;
3. **Grupa bătrân-bătrân** (peste 85 ani).

Pentru a înțelege modul de gestionare al vieții sociale în urma pensionării și a opțiunilor pe care aceștia le au cu privire la participarea pe plan social, economic și cultural, pensionarea poate fi divizată în 5 categorii¹⁵:

1. **Pensionarea de tip retragere:** individual se retrage doar pentru sine, câmpul social și spațial se îngustează. Timpul acordat somnului este cel mai important. Nu are niciun proiect, nici măcar pe termen scurt, zilele asemănându-se foarte bine una cu cealaltă. Se deplasează puțin și niciodată în afara cartierului său. Pe scurt, angajarea socială și menținerea sa în activități productive sunt inexistente;
2. **Pensionarea de tip vârsta a treia:** pensionarul se include social printr-o serie de activități productive. Acestea nu sunt doar niște activități de a-și ocupa timpul, ci ele ocupă un loc central în organizarea temporală și reprezintă unul din principalele centre de interes. Acest tip este asociat unei bătrâneți reușite;
3. **Pensionarea de tip timp liber sau familie:** pensionarul se integrează social prin activități de consum într-un cadru familial sau de îndeletniciri plăcute. Are o preocupare deosebită față de copii, nepoți, se consideră direct responsabil de aceștia, sprijinindu-i chiar și financiar. Consideră că are un rol important în

¹⁴Apostiu Andreea., Îmbătrânirea activă – o necesitate pentru progresul economic și social. *Revista română de sociologie*, nr. 1-2, 2015, p. 58(4).

¹⁵Luminița Mihaela Iacob, 2001, p. 103-104 apud. Apostiu, Andreea, Îmbătrânirea activă – o necesitate pentru progresul economic și social. *Revista română de sociologie*, nr. 1-2, 2015,p. 66(12).

menținerea structurii familiale. Centrat pe activități în timpul liber, pensionarul face numeroase activități culturale, sportive, excursii. Sentimentul de bătrânețe reușită este adesea binevenit, însă unele tensiuni familiale pot determina apariția unor simptome depresive.

4. **Pensionarea de tip revendicare:** pensionarul contestă statutul de bătrân pe care l-ar putea avea în societate. El consideră că unindu-se cu alți pensionari ar constitui forță de presiune pentru a-și păstra un rol activ. Manifestă dorință aparte în a stabili legături sociale cu alți pensionari. Sentimentul de bătrânețe reușită este foarte instabil din cauza deselor sentimente de excludere socială.
5. **Pensionarea-participare: persoana vârstnică** se integrează social prin intermediul televizorului. Sentimentul de a avea o bătrânețe reușită este slab, iar sedentarismul practicat reprezintă un risc major pentru sănătate.

Prin urmare, potrivit literaturii de specialitate din sfera gerontologiei și a sociologiei îmbătrânirii și a persoanelor vârstnice, integrarea individului în societate și starea sa de sănătate fizică și mentală se află în concordanță cu participarea sa la viața socială, economică și culturală. Acest lucru validează următoarea ipoteză: Cu cât participarea persoanei vârstnice la viața socială, economică și culturală este mai mare, cu atât aceasta este mai integrată social.

Activitățile familiale (îngrijirea nepoților sau a rudelor bolnave), activitățile de socializare și petrecere a timpului liber, voluntariatul și pensiile reprezintă variabile socio-economice ce determină integrarea persoanei vârstnice în societate, și, implicit, calitatea vieții acesteia.

2.1. Pensiile

Pe lângă pensia de limită de vârstă, acordată în momentul în care individul face trecerea către perioada bătrâneții-tinere există alte 4 categorii de pensii: pensia anticipată, pensia anticipată parțială, pensia de invaliditate și pensia de urmaș¹⁶.

¹⁶ Conform Art. 51 din Legea 263 din 2010

Sistemul public de pensii din România este structurat pe 4 piloni:

1. **Pilonul I** – Sistemul public de pensii
2. **Pilonul II** – Fondurile de pensii administrate privat
3. **Pilonul III** – Pensiile facultative
4. **Pilonul IV** – Pensiile ocupaționale

În afara pensiilor propriu-zise, conform condițiilor Legii nr. 263 din 2010, pot fi acordate tratamente balneare, bilete de odihnă și ajutoare de deces¹⁷.

Se presupune faptul că, odată cu creșterea vârstei de pensionare, și acordarea de stimulente pentru a rămâne pe piața muncii mai multă vreme, se extinde și viața activă, condiție pentru a prezerva sustenabilitatea și adecvarea pensiilor, având în vedere creșterea speranței medii de viață. În același timp, diversitatea serviciilor, a tipurilor de muncă, a veniturilor și a situațiilor familiale și de sănătate afectează capacitatea indivizilor de a munci și a acumula drepturile la pensie.¹⁸

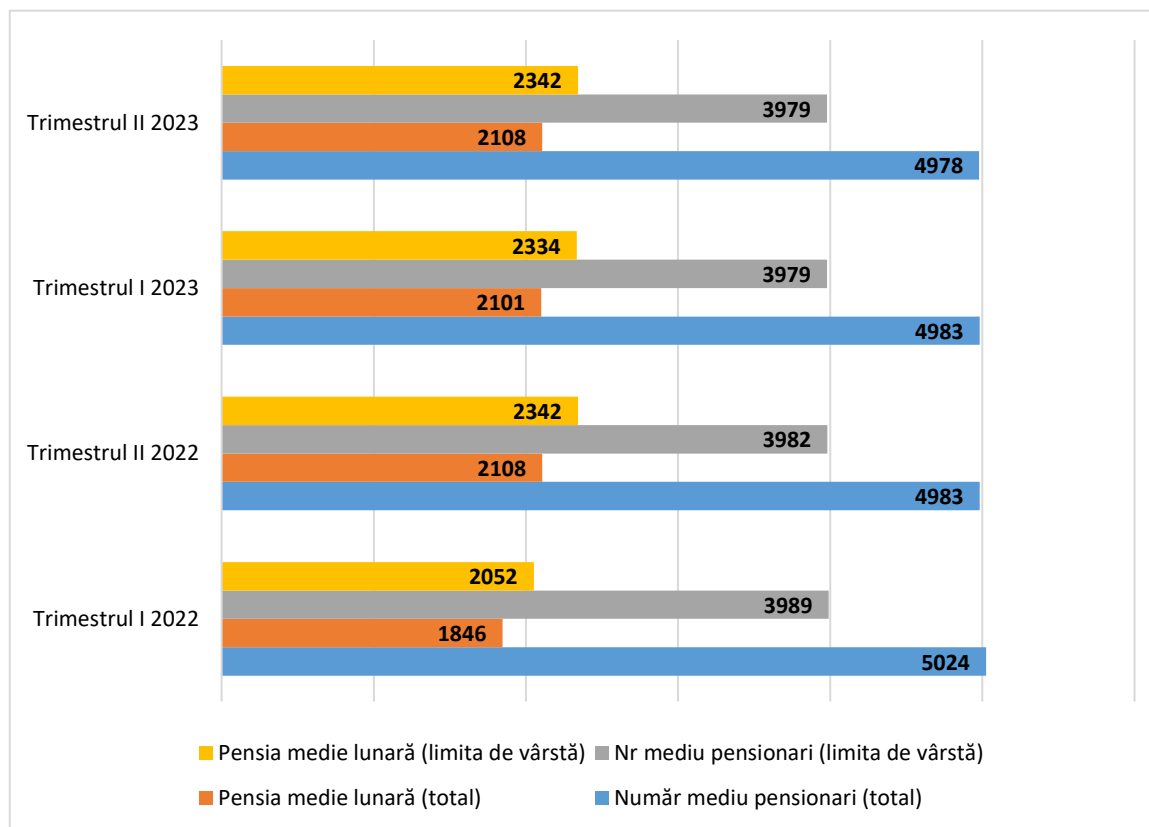
Potrivit datelor publicate în Comunicatul de presă nr. 232/13 septembrie 2023¹⁹, în trimestrul II din 2023, numărul mediu de pensionari a fost 4.978 mii de persoane, cu o scădere de 5 mii față de primul trimestru și cu 25 de mii față de anul 2022. De asemenea, pensia medie lunară a fost de 2.108 lei, cu o creștere de 0,3% față de trimestrul precedent, respectiv 13, 9% față de același trimestru al anului 2022.

¹⁷ Conform Art. 121 din Legea 263 din 2010

¹⁸ Comisia Europeană. Pension adequacy report, Current and future income adequacy in old age in the EU, vol. 1, 2021, p. 64

¹⁹ INS, Comunicat de presă 232/13 septembrie 2023, p. 1.

Fig. nr. 4. Pensia medie lunară și numărul de pensionari (mii de persoane) în anul 2022 și 2023

Sursa: Prelucrare CNOPPV după datele INS din Comunicat de presă nr. 149/14/06/2022 și Comunicat de presă și Comunicat de presă nr. 253/13 septembrie 2023

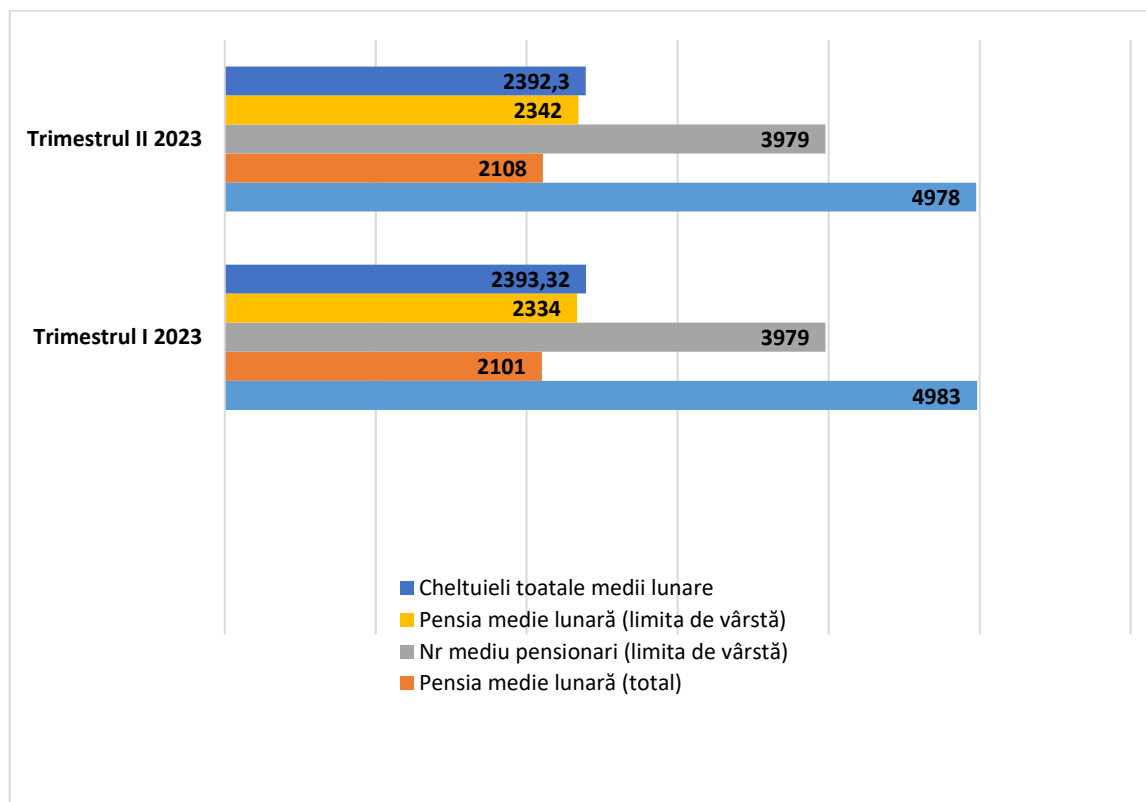
Conform Fig. nr. 4, pensia medie lunară (limită de vârstă) în trimestrul 1 al anului 2023 a crescut cu 282 de lei spre deosebire de același trimestru al anului precedent. În ceea ce privește numărul de pensionari (limită de vârstă), în primul trimestru din 2023 numărul de pensionari este mai mic decât în anul precedent (același trimestru).

În trimestrul II al anului 2023, cuantumul pensiei medii lunare (limită de vârstă) este neschimbat față de cel al aceluiași trimestru din anul precedent, și anume 2.342 lei.

Spre deosebire de prestațiile sociale (pensiile), care au trecut prin anumite schimbări față de anul precedent, numărul mediu de pensionari (limită de vârstă) se

menține constant (3989 mii în primul trimestru din 2022 și 3979 mii în al doilea semestru al anului 2023).

Fig. nr. 5. Pensia medie, numărul mediu de pensionari (mii de persoane) și cheltuielile pe trimestre, la nivelul anului 2023

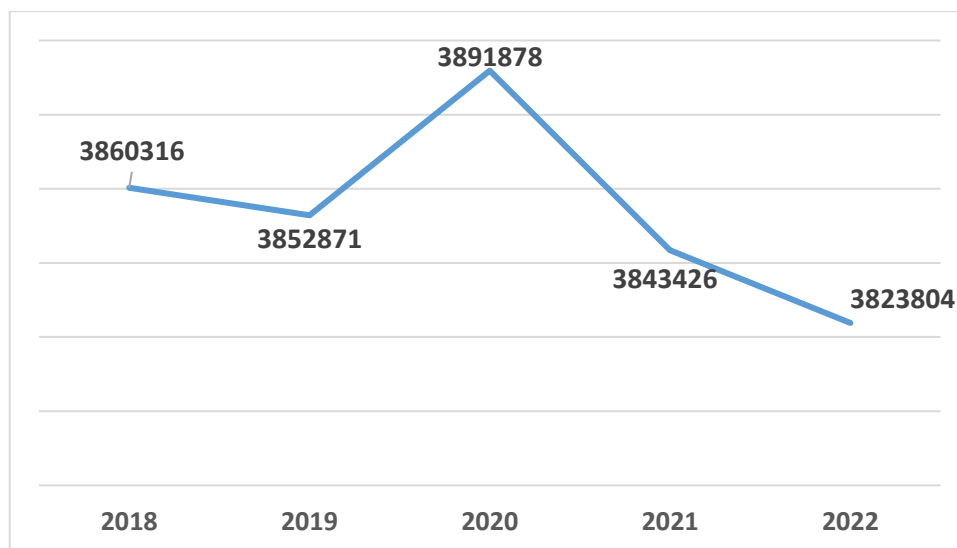
Sursa: Prelucrare CNOPPV după datele INS din Comunicat de presă Nr. 253/13 septembrie 2023 și Comunicat de presă nr. 253/5 octombrie 2023

Suma pensiei medii lunare (totale) este compusă din toate tipurile de pensii, astfel încât există o diferență semnificativă între pensia medie totală și cea pentru limită de vârstă, atât la nivelul datelor cât și în ceea ce privește consecințele pe plan social ale acestora.

Perioada pensionării poate fi, din punct de vedere economic, una dificilă, cu atât mai mult cu cât veniturile persoanelor vârstnice pensionate provin în cea mai mare măsură din pensii.

Potrivit datelor din Fig. 5, la nivelul societății nu există un echilibru între venituri și cheltuieli, astfel încât decalajul dintre pensie (2338 lei), principala sursă de venit a persoanelor vârstnice, și cheltuieli (2392,8 lei) este unul suficient de mare încât să aibă implicații sociale și fizice negative. Cuantumul pensiei nu reușește să acopere cheltuielile medii lunare ale unei gospodării, fiind o problemă politică importantă, cu atât mai mult cu cât pensia reprezintă unica sursă de venit în perioada bătrâneții, iar situația economică la începutul anului 2023 a fost una complicată (rata anuală a inflației în luna septembrie 2023 comparativ cu luna septembrie 2022 fiind 8,8%²⁰).

Fig. nr. 6. Evoluția numărului mediu de pensionari în ultimii 5 ani

Sursa: Prelucrare CNOPPV după datele CNPP, Serviciul Proiecte, studii și analize

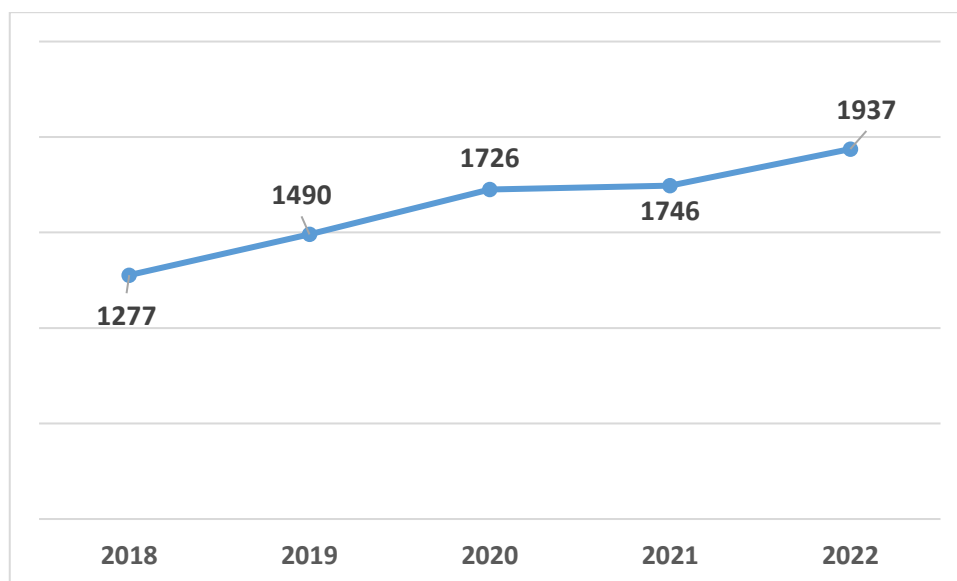
Potrivit datelor statistice de la CNPP (Fig. nr. 4), numărul pensionarilor (pe limită de vârstă a fluctuat în ultimii ani, înregistrând apogeul în anul 2020 (3891878), urând ca în anul 2022 să înregistreze cea mai mică valoare (3823804).

Declinul populației de pensionari vârstnici a debutat în perioada pandemiei, când situația medicală instabilă din România a generat o serie de schimbări atât demografice

²⁰ Comunicat de presă nr. 257/12 octombrie 2023, INS.

(o scădere a numărului persoanelor aflate într-o categorie socio-demografică vulnerabilă), cât și economice.

Fig. nr. 7. Evoluția pensiei medii lunare pentru limită de vârstă în ultimii 5 ani

Sursa: Prelucrare CNOPPV după datele CNPP, Serviciul Proiecte, studii și analize

Potrivit Fig. nr. 7, de-a lungul ultimilor 5 ani, cuantumul pensiei medii lunare a crescut de la 1277 lei în 2018, la 1937 în 2022. Acest lucru s-a întâmplat pe fondul unor schimbări socio-economice bruște care au adus cu sine creșterea prețurilor sau a costurilor în cadrul serviciilor medicale (mai ales, în cazul pandemiei de COVID-19), precum și a altor cheltuieli casnice.

CAPITOLUL 3: Integrarea pensionarilor pe piața muncii și în plan social

Fiecare persoană, indiferent de vârstă are dreptul să muncească. În ciuda stereotipurilor perpetuate constant la nivelul societății, nu există date care să confirme faptul că productivitatea scade semnificativ odată cu vârsta.²¹

Integrarea socială a individului în societate se realizează în bună parte prin intermediul profesiei sale, existând un schimb constant între părți (furnizorul și beneficiarul), astfel încât acesta devine valoros, cu atât mai mult în cadrul unui sistem social capitalist. În momentul pierderii acestui status-rol, acela de angajat/lucrător, persoana pensionată suferă o diminuare semnificativă a tuturor formelor de capital (economic, social și simbolic), ceea ce reflectă asumarea unei poziții inferioare în cadrul ierarhiei sociale. Menținerea legăturilor sociale devine, așadar, vitală în ceea ce privește integrarea sa.

Creșterea prețurilor, cauzată de inflație, a îngreunat situația vârstnicilor, cu atât mai mult cu cât veniturile acestora după pensionare sunt mai scăzute și fără posibilitatea de a le spori prin activitatea în sfera muncii, iar costurile domestice sunt mai mari decât cele din grupele celor mai tineri.²²

Potrivit Eurostat, în anul 2021, în România mai puțin de 10% dintre persoanele din grupa de vârstă 65-74 de ani au făcut voluntariat.²³

Statele membre AGE Platform Europe stipulează faptul că diferențele de tratament pe baza vârstei nu ar trebui considerate discriminare dacă, în contextul legii naționale, acestea sunt justificate în mod obiectiv și rațional printr-un țel legitim.²⁴

²¹ WHO report on ageing 2015; Disney, R. 1996. Can we afford to grow older? A perspective on the economics; The right to work in old age How the EU Employment Framework Directive still leaves older persons behind, AGE platform Europe, Martie 2021.

²² Keeping the energy-Older persons in the 2022 inflation surge, Age Platform Europe Membership Survey, 2022.

²³ Age Barometer 2021. On life-long learning, education, volunteering, intergenerational exchange, consultation and participation of older persons in Europe, p. 14.

²⁴ The right to work in old age, 20 years after its adoption, the EU Employment Framework Directive Still leaves older workers behind, AGE Platform Europe, Martie 2021, p. 4.

Aceste diferențe de tratament pot fi: stabilirea unor condiții speciale în ceea ce privește accesul la instruirea profesională și vocațională, ocuparea forței de muncă și angajare, inclusiv condițiile de remunerare și concediere, pentru tineri, lucrătorii vârstnici și persoanele cu responsabilități de îngrijire²⁵.

3.1: Îmbătrânirea activă

Conceptul de *îmbătrânire activă*, lansat de Organizația Mondială a Sănătății în anul 2012, vizează optimizarea oportunităților pentru sănătate și securitate, în scopul îmbunătățirii calității vieții persoanelor vârstnice, prin implicarea acestora la viața socială, economică, culturală și spirituală, și nu doar la abilitatea de a fi apt din punct de vedere fizic și de a continua munca.²⁶

Pentru ca o persoana vârstnică să îmbătrânească activ, e nevoie nu doar de efort individual, ci și de unul colectiv, realizat de mai multe instituții, cu scopul de a asigura persoanei vârstnice terenul social și economic benefic. Momentan, acest plan se află într-un stadiu incipient, schimbările socio-economice pricinuite de pandemia de Covid-19, îngreunând participarea persoanelor vârstnice pe piața muncii după pensionare.

Pe fondul schimbărilor demografice accentuate în ceea ce privește îmbătrânirea populației și scăderea natalității, în obiectivele societății contemporane intră planuri legate de îngrijirea de lungă durată (ÎLD) și îmbătrânirea activă, planuri ce se regăsesc în noua strategie (2023-2030) aprobată și de Guvernul României.

Printre **obiectivele strategiilor** de îmbătrânire activă intră²⁷:

- Reducerea numărului de decese premature;
- Limitarea dizabilităților și bolilor cronice la vârstnici;
- Creșterea calității vieții vârstnicilor;
- Reducerea costurilor îngrijirilor medicale;

²⁵ Ibidem, p. 4.

²⁶ Andreea, Apostiu, *op. cit.*, p. 68(14).

²⁷ *Ibidem*, p. 68.

- Dezvoltarea continuă de servicii sociale și de sănătate, accesibile, permissive, calitative;
- Asigurarea educației și învățământului continuu pentru personalul implicat în serviciile sociale și de sănătate.

Cu toate acestea, procesul de scădere a nivelurilor de activitate și al renunțării la roluri sociale sau asumarea unor status-roluri mai pasive, care să nu implice interacțiuni umane variate și profunde, este unul normal și inevitabil în etapa bătrâneții, marcând un moment de revizuire a vieții²⁸.

Importantă este, însă, găsirea unui echilibru în care persoana vârstnică să poată avea suficient timp pentru odihnă, relațiile familiale, dar și o minimă implicare în viața socială și economică, cu scopul asigurării și menținerii sănătății, a coeziunii și integrării sociale.

Pe lângă efectele benefice ce țin de îmbătrânirea activă, voluntariatul poate constitui baza pentru schimbul intergenerațional (în 2008-2009, 31% dintre persoanele de 70-90 de ani au declarat că dețin mai mult de două prietenii cu persoane din afara categoriei lor de vârstă²⁹), diminuând, astfel, ageismul.

A. Apostiu a identificat câteva activități necesare unei îmbătrâniri active și sănătoase³⁰:

- crearea și/sau creșterea funcționalității centrelor multifuncționale;
- organizarea activităților cu normă întreagă și parțială, respectiv a celor voluntare (intermedierea între angajatori și angajați, crearea unei baze de date cu acest scop);
- crearea/perfecționarea rețelei de servicii pentru bătrâni (îngrijirea bolnavilor, cumpărături, consiliere, afaceri, activități în timpul liber);

²⁸ Ibidem, p 70

²⁹ Dykstra, P. A. & Fleischmann, M. (2016). Cross-age friendship in 25 European countries. *Studi di Sociologia*, LIV(2), 107-125 apud. Age Barometer 2021, On life-long learning, education, volunteering, intergenerational exchange, consultation and participation of older persons in Europe p. 16.

³⁰ Apostiu Andreea, op. cit., p. 64.

- perfecționarea funcționării unor birouri de informare și consiliere pentru bătrâni (consiliere juridică, socială, terapeutică, medicală, economică);
- crearea unor centre de ajutor familial;
- accesul la serviciile unor îngrijitori și asistenți specializați, centrați pe problemele vârstnicilor;
- crearea unor mijloace de circulație performante și a unor trasee sigure;
- începerea unor cursuri și stagii de pregătire ce vizează bătrânii;
- crearea posibilităților unor schimburi de experiență între bătrâni și tineri (ascultare de povești, cursuri culinare și de meșterit, utilizarea calculatorului etc.).

CAPITOLUL 4: Concluzii și propuneri

Pensionarea reprezintă o etapă firească în viața persoanelor care ating o anumită vârstă, important fiind modul în care acestea se raportează la ea și alegerile pe care le pot face în ceea ce privește utilizarea resurselor (timpul, energia, banii, relațiile sociale etc). Pensionarea aduce cu sine o serie de schimbări sociale atât în viața profesională (suprimă activitatea de bază pe care individul a practicat-o vreme îndelungată), cât și în cea cotidiană (capitalul temporal se extinde și devine una dintre principalele resurse ale pensionarului). Cu toate că etapa pensionării poate fi asociată în contextul socio-cultural românesc actual cu o stigmă socială, este de datoria individului să-și creeze o viață socială solidă și benefică, printr-un proces perpetuu de îmbătrânire activă. Resursele economice și sociale, precum și motivația pensionarului constituie punctul de plecare pentru consolidarea unor relații sociale sănătoase și, implicit, o îmbătrânire fericită și sănătoasă.

În România, persoanele vârstnice nu beneficiază de un suport socio-economic, pensiile mici reflectând tendințe ale sărăciei în familiile de pensionari. Creșterea pensiilor de-a lungul celor trei trimestre (trimestrului II al anului 2022 , trimestrele I și II ale anului 2023), precum și față de anul 2021 (1666 lei) coincide cu o creștere substanțială și bruscă a prețurilor, în special, la alimente, ceea ce nu aduce niciun adaos în statutul financiar al pensionarilor. În continuare, sfera economică (reprezentată preponderent de pensii) constituie una dintre cele mai importante variabile ale integrării sociale în perioada pensionării. Dimensiunea economică, reprezentată de pensie, principalul indicator, constituie una dintre dimensiunile de bază ale conceptului de *rol social* (definit aici prin participarea activă la viața socială, subsumat conceptului din sfera gerontologică de *îmbătrânire activă*).

Prin urmare, veniturile dobândite prin singura sursă economică (existând cazuri excepționale prin care pensionarii pot deține alte surse de venituri în afara celor obținute direct de la bugetul de stat), alături de un comportament care reflectă

tendențele sociale actuale promovate în studiile recente referitoare la îmbătrânire sau pensionare și anume participarea activă la viața socială, pe toate planurile (fizic, psihologic și social), dar și altele ce au rădăcini culturale mai vechi (îngrijirea nepoților, spre exemplu) constituie variabilele principale care determină integrarea persoanei vârstnice în societate, consolidând rolul social al acesteia.

Așadar, câteva **recomandări** cu privire la îmbunătățirea vieții persoanelor vârstnice odată cu pensionarea sunt:

- Creșterea cuantumului principalei surse de venit a persoanelor vârstnice pensionate, și anume pensia;
- Crearea unor locuri de muncă sau de prestare a serviciilor de voluntariat pentru pensionari, astfel încât aceștia să poată participa activ la viața socială;
- Înființarea unor noi cluburi de pensionari care să se plezească pe aspirațiile și profilul social al pensionarilor și unde să poată socializa și desfășura activități după bunul plac;
- Susținerea pensionarilor din mediile sociale defavorizate (în special, cei din mediul rural) prin acordarea unor ajutoare sociale de bază (sub forma bunurilor alimentare și de uz casnic și medicamente);
- Crearea posibilităților de deplasare cu mijloace de transport pentru pensionarii din zona rurală care fac naveta;
- Crearea unor programe de instruire și informare precursive pensionării, prin care viitorii pensionari să se familiarizeze și să accepte cu mai multă ușurință viitoarea etapă a vieții.

Pensionarea reprezintă o etapă delicată în viața persoanelor vârstnice, etapă ce implică redefinirea propriului sistem de valori și asumarea unui nou status-rol: cel de pensionar. Din această cauză, statul ar trebui să diminueze șocul prin crearea unei tranziții mai lente în care viitorul pensionar să asimileze înainte de termen noua condiție, iar noua etapă să nu contrasteze, din punct de vedere economic și social, atât de mult cu perioada de activitate.

BIBLIOGRAFIE

- Age Barometer 2021, On life-long learning, education, volunteering, intergenerational exchange, consultation and participation of older persons in Europe. Disponibil la: https://www.age-platform.eu/sites/default/files/AGE_Barometer-2021-FINAL.pdf. Accesat la data: 13. 11. 2023
- Age discrimination and older workers: Theory and legislation in comparative context, The right to work in old age How the EU Employment Framework Directive still leaves older persons behind, AGE platform Europe. Disponibil la: https://social.un.org/ageing-working-group/documents/AGE%20Platform%20Europe_The%20right%20to%20work%20in%20old%20age.pdf. Accesat la data: 13. 11. 2023
- Andreea Apostiu 2015, Îmbătrânirea activă – o necesitate pentru progresul economic și social, Revista română de sociologie, București. Disponibil la: <https://www.revistadesociologie.ro/pdf-uri/nr.1-2-2015/04-Andreea.pdf>. Accesat la data: 13. 11. 2023
- Comunicat de presă Nr. 232/13 septembrie 2023, INS. Disponibil la: https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/pensii_tr2r2023.pdf. Accesat la data: 13. 11. 2023
- Comunicat de presă Nr. 253/5 octombrie 2023, INS. Disponibil la: https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/abf_tr2r23.pdf. Accesat la data: 13. 11. 2023
- Comunicat de presă Nr. 257/12 octombrie 2023, INS. Disponibil la: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiGh7ro1s-DAxVlgv0HHU2VAVAQFnoECBYQAQ&url=https%3A%2F%2Folt.insse.ro%2Fwp-content%2Fuploads%2F2023%2F10%2Fcomunicat-nr-257-IPC_09_2023.doc&usg=AOvVaw1TWygz8HUK3mEtA2inURyr&opi=89978449. Accesat la data: 13. 11. 2023

- Comunicat de presă Nr. 75/30.03.2023, INS. Disponibil la: https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/pensii_2022r.pdf. Accesat la: 13. 11. 2023
- Gary A. Adams & Terry A. Beehr 2003, Retirement: Reasons, Processes and Results, Springer Publishing Company. Disponibil la: https://books.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=UsAd_P0oH_sC&oi=fnd&pg=PR7&dq=retirement+sociology&ots=DXbj6oewPD&sig=pGRdzXX12GUwT8V4fBqMksZLNc0&redir_esc=y#v=onepage&q=retirement%20sociology&f=false. Accesat la data: 13. 11. 2023
- Keeping the energy, Older persons in the 2022 inflation surge, Age Platform Europe Membership Survey, 2022. Disponibil la: https://www.age-platform.eu/sites/default/files/AGE_survey_on_cost_of_living_and_ageing_2022.pdf. Accesat la data: 13. 11. 2023
- Lemon B.W., Bengston V., Peterson J.A. 1972, An Exploration of the Activity Theory of Ageing: Activity Types and Life Satisfaction among In-Movers to a Retirement Community, Journal of Gerontology
- Pension adequacy report, Current and future income adequacy in old age in the EU, Vol. 1, Joint report prepared by the Social Protection Committee and the European Commission, 2021. Disponibil la:
- <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8397&preview=cHJldkVtcGxQb3J0YWwhMjAxMjAyMTVwcmV2aWV3>. Accesat la data: 13. 11. 2023
- The right to work in old age , How the EU Employment Framework Directive Still still leaves older workers behind, AGE Platform Europe, Martie 2021.
- Disponibil la: https://social.un.org/ageing-working-group/documents/AGE%20Platform%20Europe_The%20right%20to%20work%20in%20old%20age.pdf. Accesat la data: 5. 12. 2023
- WHO report on ageing 2015; Disney, R. 1996. Can we afford to grow older? A perspective on the economics; The right to work in old age How the EU

Employment Framework Directive still leaves older persons behind, AGE platform Europe. Disponibil la: https://social.un.org/ageing-working-group/documents/AGE%20Platform%20Europe_The%20right%20to%20work%20in%20old%20age.pdf. Accesat la data: 13. 11. 2023